

DET SENASTE NUMRET av *Nordisk Arkitekturforskning* hade Arkitekturkritik som tema. I ett antal artiklar reflekterade forskare och arkitekturkritiker över arkitekturkritiken. Där angavs att föreliggande nummer skulle fortsätta temat. Så blev nu inte fallet. Varken artikelmaterial eller temats ekonomiska bidrag räcker för närvarande till ytterligare ett nummer. Redaktionen har i stället valt att tidigarelägga temat Rum för kultur i modern arkitektur.

Claes Caldenbys artikel följer dock upp med sin reflektion över arkitekturkritiken och bemöter Björn Klarqvists kritiska genomgång av tidskriften *Arkitektur*. Med utgångspunkt från två museer ställer han sig, som redaktör för *Arkitektur*, frågan vilken arkitektur som kritiken befattar sig med. I slutändan lägger han ett betydande ansvar för situationen på forskarna. Dessa borde kunna bidra med fler arkitekturkritiska artiklar, menar Caldenby.

Att arkitekturforskarna i så liten utsträckning sysslat med arkitekturkritik i traditionell mening är inte enbart en fråga om bristande vilja. Under lång tid har forskarna arbetat för att arkitektur skall erkännas som ett vetenskapligt ämnesområde, i strid med en uppfattning både hos en hel del arkitekter och hos forskningsråd med en traditionell vetenskapsyn att omdömen om arkitektur är konstnärliga och således inte kan fällas av forskare. De kan enligt en sådan uppfattning inte heller vara forskningsbara. Det har skapat ett klimat där normativa och estetiska frågor lämnats åt sidan av forskningen till förmån för det som givit lite fastare mark för vetenskapliga undersökningar. Arkitekturforskningen har i hög utsträckning drivits över mot praktisk och teknisk utredningsverksamhet.

På ett sätt skulle emellertid temat för detta nummer kunna ses som ett svar på Claes Caldenbys uppmaning, även om det varit planerat länge. Om arkitekturkritiknumret försökte skapa distans till den offentliga diskursen om arkitektur, så syftar detta tema till att fördjupa den kulturvetenskapliga, etiska och estetiska diskussionen om den moderna arkitekturen som rum för kultur.

När forskare söker sig in i arkitekturdiskursen blir det av naturliga skäl mera sällan en fråga om en reflektion över det enskilda byggnadsverket. Det gör att den kritik som forskare med stor ihärdighet ändå sysslat med inte uppfattas som sådan. I stället befattar sig denna arkitekturkritik i första hand med typer, principer och konceptuella möjligheter. Det skulle visserligen vara alldeles utmärkt om forskarna, precis som Caldenby föreslår, gav sig in på den traditionella arkitekturkritikens område, men jag tror samtidigt att forskarnas

kompetens bättre kommer till sin rätt i den vidare kritiken, exempelvis av det moderna i den moderna kulturen.

Jag har således som redaktör medvetet valt artiklar som utifrån studier på ett eller annat sätt kritiskt diskuterar våra normativa ställningstagande till modern arkitektur. Det innebär att artiklarna rör sig i gränslandet för vad som brukar räknas som vetenskapligt.

Det innebär också att artikelurvalet inte på något sätt är ett försök att täcka upp forskningen inom temat. Det är snarare ett personligt val av artiklar som konstruktivt diskuterar arkitekturfrågor som jag funnit aktuella.

Temat inleds med en artikel av Elisabeth Tostrup som utifrån några elevprojekt diskuterar arkitekturens relation till den internaliserade rumsliga kunskapen. Artikeln som ursprungligen skrivits på engelska vann första pris i en europeisk tävling för artiklar om arkitekturundervisning. Den kan genom sin kritik av modernismens ideologi och i sin plädering för att göra fältet "av subjektive erfaringer og preferanser tilgjengelig for intersubjektiv strukturering" ses som en programförklaring för temat. Visserligen vänder hon sig inte primärt till forskaren, men otvivelaktigt skulle forskarna kunna bidra med en hel del för att både klargöra arkitekternas "dykarklocka" och för att öppna den eller utvidga den, som hon ser det.

Min egen artikel som följer diskuterar mer explicit frågor och begrepp för en forskning om kulturen i den moderna arkitekturen utifrån en kulturvetenskaplig utgångspunkt. Den offentliga arkitekturen har hittills i mycket liten utsträckning spelat någon roll i arkitekturforskningen. Den har kanske varit så starkt knuten till arkitektens konstnärsroll att den inte setts som forskningsbar annat än ur konsthistorisk synvinkel. I kulturinstitutionerna ligger emellertid en fantastisk forskningspotential om man som forskare vill närma sig arkitekturkritiken. Här är nämligen verksamheten många gånger direkt föranledd av explicita kulturpolitiska ställningstaganden, av tankar om det goda livet och av verksamheter med estetiska intentioner.

Ron Sylvas artikel "Infra-National Architectural Technology and Cultural Identity" diskuterar däremot kulturbegreppet utifrån dess vidaste mening. Eftersom teknologin stått i centrum för modernismens estetik finns det all anledning att fundera över tekniken och teknologins relation till de etniska och nationella kulturella särdragen. Han argumenterar för en ny syntes av kultur och teknologi, där känsla för den kulturella kontexten blir lika betydelsefull som de tekniska landvinningarna för arkitekturens utformning.

Thordis Arrhenius' artikel diskuterar trots sin arkitekturhistoriska form en synnerligen aktuell fråga: Hur förhåller sig ideologi och arkitektur till varandra? Hon diskuterar inte, såsom Anders Åhman gör i sin bok om arkitektur och ideologi, om det finns ett samband mellan arkitektonisk stil och samhällsideologi. Utan att

direkt referera till honom tar hon snarast avstamp i hans slutsats; dvs. det finns inget enkelt sådant samband. Istället försöker hon finna samband på ett mindre dramatiskt plan bakom det som synes vara, bakom den arkitektoniska stilen. Hon kommer då till exempel fram till att "genom det sätt arkitekturen, byggandet, griper in i historien och förändrar dess kontext kan man skönja ett politiskt handlande tydligare än i avläsandet av arkitektonisk form".

Även Jørgen Lund diskuterar arkitekturens förhållande till historien och förespråkar liksom Arrhenius en mer komplex relation till det historiska. Genom en analys av Walter Benjamins stora verk om Paris' passager på 1800-talet ifrågasätter Lund den moderna restaureringsverksamhetens motiv; att ge stöd för historisk förståelse och stärka vår kulturella identitet. Med hänvisning bland annat till Benjamins montageartade skrivsätt pläderar Lund för att i vår historia och våra historiska byggnader uppmärksamma vägar som stängts, som inte fullföljts in i vår tid, men som skulle kunna vara värda att pröva. "Historien for vise oss at andre historier er mulige", som Lund formulerar det. Mänskliga minnesmärken och kulturminnen skall i det perspektivet behandlas inte som något som skall stärka vår identitet, utan snarare som något som skall hjälpa oss att "oppløse en lumsk identitet, forandre en tvilsom kultur".

I nästa nummer kommer artiklar på samma tema som ytterligare breddar diskussionen. Det innebär knappast annat än att en liten del av de frågor som skulle kunna diskuteras under detta tema berörs. Jag hoppas ändå att artiklarna skall peka på en arkitekturdiskussion där forskningen kan fylla en betydande uppgift utan att direkt kliva in i den traditionella arkitekturkritikerns roll. Såsom Björn Klarqvist påpekade i förra numret saknas en djupare etisk och estetisk diskussion. Jag kan inte se någon annan väg i dag än att forskare tar på sig ett stort ansvar för en normativ arkitekturdiskurs baserad på kulturvetenskap och humaniora.

Här måste traditionella vetenskapliga regler omprövas utan att vi släpper krav på vederhäftighet. Således har artiklarna i temat granskats och bearbetats för att tillfredsställa vetenskapliga krav. I slutändan har dock intresset för arkitekturdebatten varit avgörande och några artiklar är som framgår fortfarande i huvudsak av programmatisk karaktär.

Utänför temat ligger, förutom ett välmatat forumblock, en artikel av Inger Bergström. Hon resonerar här om vad hon kallar "rummets kroppsspråk". Med denna språkligt motsägelsefulla konstruktion vill hon peka på betydelsen av den upplevelse av arkitekturen som erfars vid den mänskliga kroppens rörelser genom rummen. Artikeln tar sin utgångspunkt i egna erfarenheter som arkitekt och människa.

*redaktionen/
Lars Jadelius*

Figur 1. "Tiuren spiller", tegning av Theodor Kittelsen, 1894–95. Montasje av Elisabeth Tostrup.